

ZPRÁVY

SPOLEČNOSTI FRANTIŠKA BÝLKA

47
podzim 2021

Obsah

K výročí Bílkova úmrtí	3
J. Prášek: Pohřeb Františka Bílka	5
Parte Františka Bílka	10
Pohřební projev Miloslava Hýska	12
Pohřební projev Karla Cihláře	13
Pohřební projev Františka Rabišky	14
Pohřební projev Miloslava Čecha	15
M. Hemzáčková: In memoriam Mistra F. Bílka	18
Fotoreportáž z pohřbu Františka Bílka	19

		TELEGRAMM		Zustellnummer		Beförderungsnummer	
		TELEGRAM		Dodací číslo		Číslo výpravní	
Aufgenommen - Přijat		Paní				Befördert - Vypraven	
auf Leitung (Arbeitsplatz) na vedení (pracovišti) 644		Berta Bílková				auf Leitung (Arbeitsplatz) na vedení (pracovišti)	
den 14. X 1941 um 14.40 U. h.		Chýnov u Tábora.				den 1941 um U. h.	
von T. Unterschrift Č.						nach do Unterschrift	
Bestimmungsamt - Adresní úřad Aufgabamt - Podací úřad Praha X.		Nummer - Číslo 54		Wortzahl - počet slov 38		Tag - Den 14. X	
				Uhrzeit - Hod. 13.40		Dienstliche Angaben - Leitweg Služební údaje - dopravní cesta	
<p>Hluboce dojat zprávou o nenadálém odchodu Vašeho pana chotě, prosím, abyste přijala projev mé upřímné účasti. Životní dílo Františka Bílka zachová mu v našem umění čestnou památku.</p> <p style="text-align: right;">Dr. Emil Hácha.</p> <p style="text-align: right;"><i>Prezident Republiky Československé</i></p>							
76° B (IV-1940)							

Soustrastný telegram protektorátního prezidenta Dr. Emila Háchy: Paní Berta Bílková, Chýnov u Tábora. Hluboce dojat zprávou o nenadálém odchodu Vašeho pana chotě, prosím, abyste přijala projev mé upřímné účasti. Životní dílo Františka Bílka zachová mu v našem umění čestnou památku.

Obrázek na titulní straně: Údajný posmrtný odlitek ruky F. Bílka. Foto: Jana Zedková, okolo roku 1985; fotografováno v chýnovském ateliéru.

K výročí Bílkova úmrtí

Dne 13. října 2021 uplynulo přesně 80 let od úmrtí Františka Bílka. Poslední chvíle jeho života zachytil ve svých vzpomínkách jeho švagr Vilém Nečas:

„...Občasné záchvaty nemoci překonával Bílek se statečným sebezapřením. Viděl v nemoci stav, který je člověka nedůstojný, trudnou zkoušku nebo trest, stav ponižujícího úpadku a hrozil se toho, čemu říkal „být na obtíž“. Pokud síly stačily, bránil se odhodlaností své pevné vůle k životu. Na lékařské rady a pokyny mnoho nedal, poslouchal lékaře neochotně. Jen s odporem se dával vyšetřovat a několikrát prohlásil, že by raději zemřel, nežli by přenechal svoje tělo chirurgově noži při operaci. Rodinným lékařům se ovšem podroboval s odevzdanou trpělivostí, ale byla to spíše přátelská laskavost, ohled na ženu a slušnost, nežli snad důvěra v jejich vědění a možnost účinné pomoci. To byl ovšem přirozený důsledek jeho mysticky-náboženského pojetí života, podstatně duchovního a souviselo zákonitě s celým jeho životním názorem. V časném podzimu roku 1941 dostavil se nový záchvat nemoci. Dlouhý čas předtím vedlo se Bílkovi co do zdraví velmi uspokojivě a také tento záchvat byl pečlivým a okamžitým sestřiným ošetřením rychle zažehnán. A zase potom následovalo období klidu a zdánlivého ozdravení. Ani tentokrát nikdo netušil, že jeho život je ohrožen. Bílek pokračoval ve svých kresbách, vracel se k práci. Dokončoval dřevoryty ke Komenského Kšaftu a kresby ke Kampanovým Ódám, které zůstaly nedokončeny. A potom náhle, rychle za sebou následovaly tragické telegramy a 13. října 1941 tragická slova „Tatíček dnes v noci skončil“. Ještě několik hodin před svou smrtí se radil s dcerou Bertou, která mu dovezla zásobu kreslicích papírů z Prahy, který by byl nejvhodnější a který použije nejdříve.

Bílek dotrpěl na Zeyerově loži v přítomnosti manželky, své oddané a věrné pomocnice a průvodkyně životem, která se s odcházejícím loučila spolu s jeho dětmi. Jaké asi bylo poslední vidění umírajících očí? Míval ve svém životě vidění Krista a mluvil o nich ve vzácných chvílích důvěrné sdílnosti. Skála tíhy na jeho srdci v krvavém příboji války. Golgota! Jistě ji cítil a viděl v té chvíli. Na troskách civilizací opakující se gesto Bohorodičky, užaslé ticho v jejích očích. A teprve když se na jeho chladnoucí víčka naposled položily prsty milované ruky, strašlivá tíha se vznesla a počala se rozplývat, rozevřená náruč Ukřižovaného přijala jeho duši. Poutník došel svou cestou k cíli u paty kříže a jeho stopy zanechávají tvar srdce, které má hlubokou ránu...“

(V. Nečas: Bílek. Svědectví o bratru Františkovi, str. 271-272)

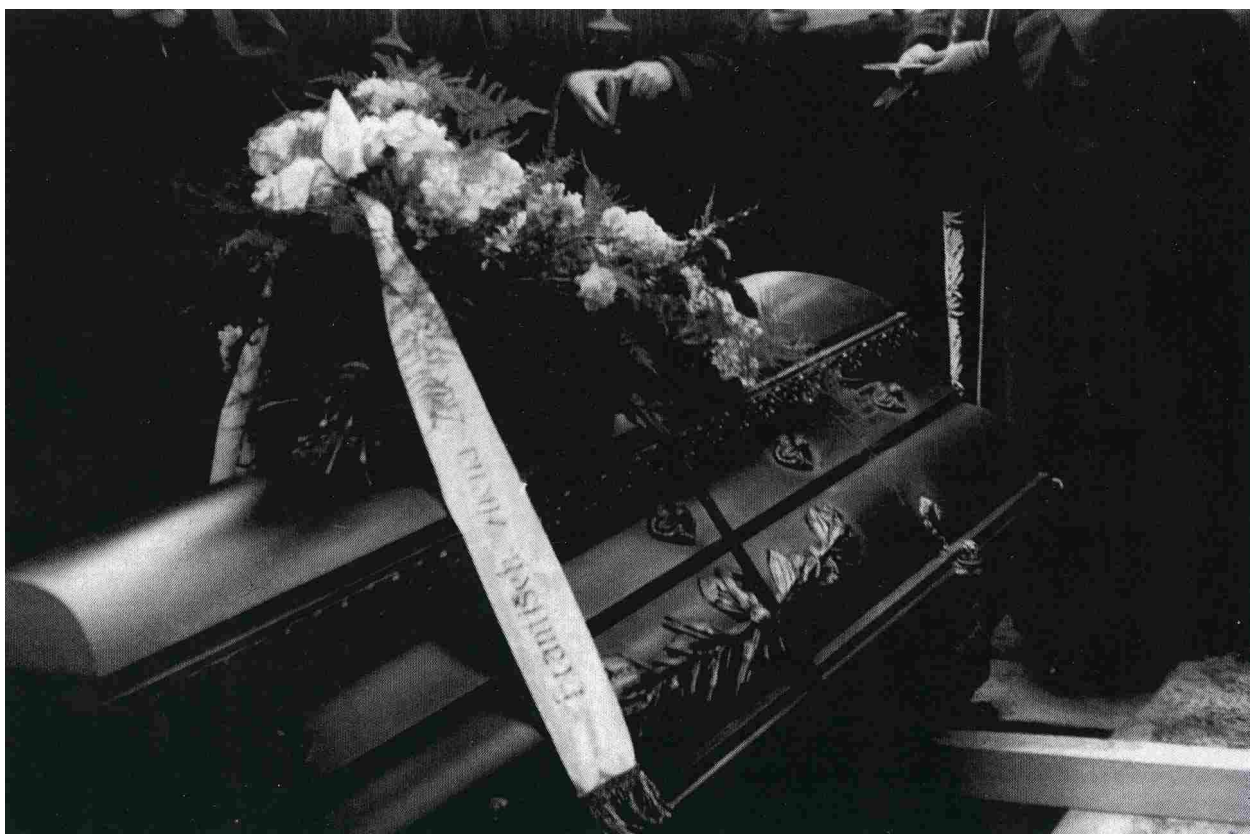
Rozhodli jsme se toto kulaté výročí připomenout podrobným vylíčením Bílkova pohřbu, který následoval tři dny po jeho smrti a stal se – přes nepřízeň doby – významnou národní společenskou událostí. Pokud víme,

podrobně dosud toto téma nikdy zpracováno nebylo, nebo aspoň ne v posledních desetiletích.

Základní výchozí materiál již před lety trpělivě shromáždil Mgr. Vladimír Červený, bývalý vedoucí Archivu Církve československé husitské (i bývalý hospodář Společnosti F. Bílka), a poskytl ho nyní nezištně k dalšímu zpracování. Toho se aktuálně ujal další člen naší společnosti PhDr. Jiří Prášek, t. č. ředitel Prácheňského muzea v Písku.

Z pohřbu se dochovalo asi sto fotografií, jejichž originály jsou uloženy v Husitském muzeu v Táboře, kterému tímto děkujeme za souhlas s jejich reprodukcí. Protože rozsah našich Zpráv nedovoluje otištění všech, museli jsme učinit jejich výběr. Snad se nám ve výběru dvaceti fotografií podařilo zachytit všechny podstatné momenty pohřbu a jeho účastníky.

František Kožíšek

Rakev na trámech před uložením do hrobu.

Pohřeb Františka Bílka

František Bílek, sochař, malíř, grafik, keramik, architekt, spisovatel a filozof, zemřel nedlouho po půlnoci v pondělí 13. října 1941. Podlehл prudkému záchvatu nemoci jater, která ho sužovala více než deset let. Podle svědectví jeho švagra Viléma Nečase¹ se u něj objevily již v roce 1930 příznaky těžkého jaterního onemocnění, zánět žlučníku, záchvaty, které ho upoutávaly na lože. Léčily ho kapacity, útrpně snášel léčebný pobyt v Karlových Varech, ale nedovedl si představit svěřit svou tělesnou schránku chirurgovi. Ovšem nemoc podlamovala jeho tělesné síly, někdy více, někdy méně. V roce 1935 musel opět ulehnout, ohrožen prudkou recidivou své choroby. Jakmile vstal z lože, jeho rekonvalescencí byla přednáška pro pražský rozhlas „Moje radost nad Otokarem Březinou“², která se v rozhlasovém archivu, pokud je známo, dodnes uchovala.

V červnu roku 1939 opustili manželé Bílkovi Prahu, aby jako každý rok odjeli na prázdniny do chýnovského ateliéru, do „chaloupky“ zbudované v roce 1898, kterou Mistr nadevše miloval. Nebyl to ovšem klasický každoroční prázdninový odjezd, byl to úprk před společensko-politickou situací, způsobenou nacistickou okupací. Bílek měl v úmyslu vrátit se do Prahy, až Němci odejdou z Čech – toho se však nedožil³. Před Bílkem se nesmělo o situaci v Čechách hovořit, viditelně to zhoršovalo jeho zdravotní stav.

Nicméně poslední měsíce a týdny Bílkova života byly vyplněny prací tak, jak byl Mistr od mládí zvyklý. Z Prahy ho navštívili zástupci Umělecké besedy, aby s ním projednali nadcházející výstavu k jeho sedmdesátým narozeninám. Bílek sestavil seznam prací, načrtl půdorysy a způsob rozestavení svých děl. Navštívili ho i zástupci Sdružení jihočeských výtvarníků, kteří jej jmenovali svým čestným předsedou. 14. srpna natočil přímo v ateliéru pro Český rozhlas svou přednášku „Pracovna“⁴. Na počátku léta vytvořil velký grafický list „Pieta“ pro Kulturní klub pracovníků Léčebného fondu veřejných zaměstnanců. Představuje klečící Matku Boží před světelnou postavou Kristovou. Pro svou milovanou církev československou (českomoravskou)

---

¹ Nečas Vilém: Bílek. Svědectví o bratru Františkovi. Rukopis upravil a zredigoval Václav Suchý. Malvern 2015, s. 247.

² Tamtéž, s. 261.

³ Ve svém protestu nebyl Bílek mezi umělci ojedinělý. Je známo např. gesto básníka a spisovatele Fráni Šrámka, který po celou dobu okupace nevyšel ze svého bytu v Praze.

⁴ Přednáška pak byla v rozhlase odvysílána přesně za dva měsíce – 14. října. Den po Bílkově smrti.

vytvořil na žádost své dcery Bertičky, předsedkyně Ústředí sociální práce této církve, symbol pro Pohřební odbor. Tato práce nebyla zcela dokončena, stejně jako poslední dílo, na kterém pracoval – průvodní kresby k Ódám Jana Kampana Vodňanského. Pak přišla zpráva, že u příležitosti svátku 28. září byl společně s B. Dvořákem a L. Kubou vyznamenán diplomem a Národní cenou, Bílek za sousoší „Budoucí dobyvatelé“. Na blahopřání nakladatelství Čin odpověděl 2. října: „Vaše blahořečení zaslibuje a zasvěcuje. Snad Bůh dá, že mi bude popřáno prozraditi mnohem více různým způsobem ještě v životě, než se mi tak stalo výtvarnou prací“⁵.

Vyznamenání měl převzít v Praze osobně, ale jeho zdravotní stav to již nedovoloval. Byla zrušena i malá oslava v rodném Chýnově. Představitelé města se mu v neděli v podvečer chystali gratulovat k ocenění, ale Mistr se již připravoval k odchodu na jiný svět. Jeho stav se prudce zhoršil, u lůžka dlela manželka s oběma dětmi i povoláný městský lékař MUDr. Kott⁶. V pondělí 13. října, dvě a půlhodiny po půlnoci, po prudkém záchvatu vydechl František Bílek naposledy. A to týden před smrtí ještě hrál v podvečer, jak býval zvyklý, na flétnu Händlovu sonátu⁷. Zprávy o jeho smrti přinesly v následujících dnech snad všechny vycházející noviny a časopisy v protektorátu. Mnohé z nich, i ty vysloveně krajinské, mu věnovaly i obsáhlejší statě⁸.

Pohřeb byl stanoven na 16. říjen od 16 hodin z domu smutku. Jak rodina, tak město Chýnov, jehož byl zesnulý čestným občanem⁹, nechaly vytisknout smuteční oznámení. Město Chýnov, pod vedením starosty Karla Cihláře, se ujalo veškeré organizace pohřbu a samotný akt svěřilo místnímu pohřebnímu ústavu Rudolfa Kulveita. Duchovní rozměr posledního rozloučení byl svěřen církvi českomoravské (dnes československé husitské). Na poštovní úřad začaly docházet kondolenční telegramy, např. od protektorátního prezidenta Dr. Emila Háchy, dále od ministra školství a národní osvěty Jana Kaprase a od Umělecké besedy v Praze, jejímž čestným členem F. Bílek byl.

Odjezd smutečních hostí z Prahy se uskutečnil vlakem z Hlavního nádraží přes Tábor. Vyjížděli v 7,20 hod. Ministra školství a národní osvěty Jana Kaprase zastupoval Dr. František Karas, nemocného II. patriarchu církve

⁵ Chrudimské noviny, 15. 11. 1941.

⁶ O vztahu MUDr. Kotta k F. Bílkovi viz František Kožíšek: Nezvěstný obraz Kristus na kříži se objevil po 80 letech na veřejnosti. In: Zprávy Společnosti Františka Bílka 43, podzim 2019, s. 18 – 21.

⁷ Chrudimské noviny, 15. 11. 1941.

⁸ Jako perličku uvedme, že redaktoři jednoho týdeníku spočítali, že František Bílek strávil na tomto světě 68 let 11 měsíců a 6 dnů, Týdeník z Českomoravské vysočiny, 16. 10. 1941.

⁹ Byl jmenován 7. října 1935.

českomoravské ThDr. Gustava Procházku zastoupil vikář František Rabiška z Tábora. Vůbec tato církev vyslala na pohřeb celou řadu zástupců ze svého ústředí – bratry Ladislava Čapka, Františka Plechatého, Františka Kováře a Dominika Věšína. Z duchovních přijeli bratři faráři Jaroslav Bosák z Písku, František Cochlár z Jindřichova Hradce, Miloslav Čech z Chýnova, Bohuslav Lohniský z Chrudimi, Bohumil Macháček z Chotovin, Miloš Našinec a Otakar Ungermann z Českých Budějovic, František Pokorný a Jan Vinklárek (redaktor Českého zápasu) z Prahy, Vladimír Valíček z Tábora a katechetové Josef Pochop z Českých Budějovic a František Vrhel z Tábora. Z umělců, kteří se pohřbu zúčastnili, můžeme jmenovat Václava Rabase, Otu Matouška, Aloise Moravce, Josefa Vítězslava Duška, Jiřího Probošta či Josefa Štainochra. Mezi hosty byl také např. tábořský evangelický farář a historik ThDr. h. c. Bohuslav Souček a prof. JUDr. Emanuel Chalupný, sociolog a znalec Bílkova díla.

Kovová rakev zesnulého s velkou bílou kyticí byla vystavena na katafalku v sochařově pracovně v záplavě věnců. U její hlavy byl umístěn Bílkem nakreslený portrét Krista na kříži. Vpravo, u okna pracovny na východní straně, visela Bílkova kresba k Wintrovu dílu Mistr Kampanus, nazvaná „Byl jsem – nejsem – běda mi!“. Tam se v době od 9 do 12 a od 13,30 do 15 hodin mohla veřejnost s Mistrem rozloučit, případně kondolovat rodině. Poté byl přístup do pracovny umožněn pouze rodině a oficiálním hostům pohřbu. Po 16. hodině zazněly do ticha první tóny pěveckého oktetu Sboru božích bojovníků¹⁰, který zpíval Foerstrovu píseň na Sládkova slova „Z osudu rukou vzal jsem svůj los“. Vikář František Rabiška, který vedl pohřeb, zahájil obřad žalmem a místní farář Miloslav Čech četl z Evangelia. Přítel Mistrův, farář Bohuslav Lohniský, se pak pomodlil a tělo zesnulého se loučilo s pracovnou. Rakev byla do přistaveného pohřebního vozu, taženého koňmi s černými chocholy, vynášena chýnovskými hasiči za zádumčivých fanfár kvarteta lesních rohů rovněž z tábořského sboru. Pohřební vůz měl na střeše upevněn symbol církve – kalich s hostií.

Před domem se řadil průvod. Hned za křížem šli členové chýnovské Jednoty mládeže, za nimi náboženská obec chýnovská, jejíž příslušníci nesli věnce. Pak následovaly deputace umělecké, literární a zástupci úřadů a korporací. Poté českomoravský pěvecký oktet s hornisty. Za pěti dvojicemi duchovních, před pohřebním vozem, kráčel zástupce patriarchy, bratr farář František Rabiška, společně s místním knězem Miloslavem Čechem a přítelem Mistra bratrem farářem Bohuslavem Lohniským. Pohřební vůz

---

¹⁰ Okteto tvořili pánové Frejlach, Heřmánek st. a ml., Novák, Šíma, Valíček, Lískovec a Knot.

doprovázeli po stranách členové místního hasičského sboru. Za rakví kráčela sochařova rodina, příbuzní a velký počet smutečních hostů, nejen místních, ale z celé vlasti. Naštěstí počasí přálo, deštivé mraky posledních dní vystřídalo slunce, které Bílkovi na poslední cestu vysvitlo a ozářilo celý průvod. Na náměstí a před školou stály ve špalíru děti se svými učiteli, aby také vzdaly slavnému rodákovi poslední poctu.

Když se průvod přiblížil na cestu ke hřbitovu, rozezněl se hřbitovní zvonek, zasvěcený sv. Vojtěchu, a členové městské rady vyňali rakev z vozu a přinášeli ji hlavní cestou, kde až téměř vzadu, po levé straně pohřebiště, byl pro Mistra připraven hrob. Bílek byl pochován pod svou více než pět metrů vysokou sochou „Modlitba nad hroby“, kterou původně vytvořil v roce 1905 pro svého zemřelého dědečka Komárka z Dobronic¹¹. Zde byla rakev připravena k uložení, ale bylo třeba ještě vykonat poslední obřady. Duchovní se rozestavili kolem rakve a obřad zahájily opět lesní rohy. Poté promluvil jménem České akademie věd a umění prof. Dr. Miloslav Hýsek. Po něm se za rodný Chýnov rozloučil starosta města Karel Cihlář.

Vlastní církevní obřady byly zahájeny tábořským oktetem, který přednesl osobitou skladbu řídícího učitele Šteffla „Pán pokynul“ a Beethovenovu píseň „Anděl lásky“. Jménem patriarchy se s Mistrem rozloučil vikář František Rabiška a nakonec promluvil místní českomoravský duchovní Miloslav Čech. Poslední modlitba pak byla z úst bratra faráře Bohuslava Lohniského. Poté za zvuků písně „Čechy krásné, Čechy mé“, opět v podání lesních rohů, spustili kněží rakev do hrobu¹².

Po Bílkově smrti se na několika místech konaly trizny či vzpomínkové

¹¹ Socha byla vytvořena tak, že F. Bílek přivezl z rodinného lesa strom – doubek, jehož jedna větev připomínala ruku, další větev, představující druhou ruku, ke kmenu uměle připevnil. Takto upravenou kostru sochy usadil na hřbitově, obezdil cihlami, omítl a do vápna se silnou příměsí cementu vdechl postavu, žehnající všem pochovaným na hřbitově. Součástí sochy byla i torza zbořeného antického chrámu, která byla odstraněna, aby před sochou mohl být zřízen hrob pro sochaře a později i jeho manželku a dceru. Bílek však nepoužil dostatečně trvanlivý materiál, přes popraskanou krustu se dovnitř dostala voda, která způsobila vyhnití dřevěné konstrukce, a hrozilo zřícení sochy. K záchraně se na místě sešla 30. března 1977 komise složená mj. z památkářů a restaurátorů, která konstatovala, že sochu nelze již zachránit žádnou injektáží a doporučila nahradit ji kopií z umělého kamene, k čemuž došlo 19. července 1980. Kopie však nebyla provedena dostatečně kvalitně, a to nejen barevností, ale i technicky. Z tohoto důvodu, nepochybně působením vlhkosti, zkorodovaly spoje u levé ruky, jejíž část odpadla. O nápravu se postarali v létě roku 2020 restaurátoři Richard Rudovský a Ivan Tlášek.

¹² Popis pohřbu vychází především z článku B. V. Lohniského „Návrat do země otců“, Český zápas, 30. října 1941, dále ze stati –ch (Čech?) „Pohřeb Mistra Fr. Bílka v Chýnově u Tábora“, Stráž na Táboře, 1. listopadu 1941 a článku Vladimíra Valíčka „Jak jsme se loučili s Františkem Bílkem“ In: Zprávy. Společnost Františka Bílka, č.15, prosinec 2001. s. 8.

večery na sochaře. Např. v Pacově to bylo 2. listopadu 1941. Pořadatelem byla církev českomoravská (farářem zde byl Bílkův syn František Jaromír) a Kuratorium Městského muzea. O Bílkovi promluvil duchovní Vladimír Valíček z Tábora, kněz František J. Bílek se pro nemoc zúčastnit nemohl. Podobně v polovině prosince téhož roku se v Táboře uskutečnil Bílkův večer, kterým provázal prof. Dr. Emanuel Chalupný. V tisku se objevila také informace, že město Chýnov chystá knihu o Františku Bílkovi, v níž by měly být vylíčeny poslední dny Mistra života i projevy pronesené nad rakví. Doplněna by měla být i fotografiemi z Bílkova pohřbu, ale také z jeho života¹³. Pokud je známo, nedošlo k tomu, a tak až nyní plníme tento slib.

Na závěr mi dovoďte jednu osobní vzpomínku, předání zajímavé informace, kterou mi kdysi, kolem roku 1980, vyprávěl tehdejší hrobník Josef Pilař. Když v roce 1964 zemřela sochařova manželka Berta, otevřel z důvodů uložení její rakve hrob. Protože ale Bílkova kovová rakev měla vysoké ozdobné víko a druhá rakev by se na ni nevešla, musel hrobník víko odstranit. Otevřel tedy rakev a v ní leželo tělo Františka Bílka v obleku, netknuté, jakoby tam byl uložen včera. Ovšem během několika minut se celá tělesná schránka Bílkova změnila v hromádku prachu. Otevřenou rakev pak hrobník přikryl chvojím a při pohřbu si nikdo ničeho nevšiml. Víko prý vyhodil...

František Bílek byl symbolista a tato informace do jeho filosofie a práce zapadá. Po tělesné schránce zůstal jen prach, ale jeho duch a jeho dílo žije dál a působí radost dalším generacím.

Jiří Prášek

---

¹³ A-Zet, vydání pro český jihovýchod, 6. prosince 1941.

„Bys' ve domov nás vrátil ztracený
Jasnem a Milostí své vůle---“

Sdělujeme s Vámi v bolesti, že v pondělí dne 13. října 1941 odešel
do Věčného domova

MISTR FRANTIŠEK BÍLEK,

akademický sochař a grafik, řádný člen české akademie věd a umění,
čestný předseda Sdružení Jihočeských výtvarníků, čestný člen
Výtvarného odboru Umělecké Besedy, čestný občan
města Chýnova atd.

Pohřeb bude konán v rodném Chýnově ve čtvrtek dne 16. října 1941
o 16té hodině z chýnovské pracovny.

V Chýnově dne 13. října 1941.

Růžena Bílková,
rodem Tůmová,
snacha.

Ing. Dr. Bohuslav Mild,
zeť.

Berta Bílková,
rodem Nečasová,
choť.

Berta Mildová,
sociální pracovnice,
dcera.

František Bílek,
farář církve českomoravské,
syn.

František, Alena, Zdeněk,
vnuci a vnučka.

Kateřina Nováková
rodem Bílková,
vdova po řediteli škol,

Marie Bílková,
učitelka,
sestry.

Karel Bílek,
rolník,
bratr.

Konce. pohřební ústav Rudolfa Kulveita v Chýnově — Tisk Šafránek, nást. H. Čeněk. Tábor.

ZASTUPITELSTVO MĚSTA CHÝNOVA plní smutnou
povinnost sdělujíc Vám úmrtí svého významného rodáka a čestného občana

MISTRA FRANTIŠKA BÍLKA

**akademického sochaře a grafika, řádného člena české akademie věd a umění,
čestného předsedy Sdružení Jihočeských výtvarníků, čestného člena
Výtvarného odboru Umělecké Besedy, atd.**

Pohřeb zesnulého, který tiše skončil v pondělí dne 13. října 1941,
bude konán ve čtvrtek dne 16. října 1941 o 16. hod. z chýnovské pracovny
na místní hřbitov.

V CHÝNOVĚ, dne 13. října 1941.

Projev Miloslava Hýska, zástupce České akademie věd a umění

Stojíme nad rakví jednoho z největších našich umělců; nejen umělců přítomné doby, nýbrž i minulosti a budoucnosti, a nejen umělců našich, nýbrž světových. Odešel František Bílek, ten, jenž s jasnovidností světců, jak o něm řekl jeho přítel básník Otokar Březina, viděl život v jeho hloubce i šíři, v jeho dávné podobě i příští tvářnosti, v jeho slávě i bolestech, a jenž své visionářské poznání, které se mu stalo uměleckým i lidským osudem, vtěloval v dílo, jehož význam překonává hranice časovosti a směřuje k věčnosti. Jak prostý a přece podivuhodný byl životní úděl Františka Bílka! Narodil se v Chýnově, s jeho rodištěm jsou spjaty první Bílkovy umělecké sny i velká část jeho bohaté a mnohotvárné tvorby, sem se stále znovu vracel z Prahy, v jejímž plnokrevném ruchu se jakoby ztrácel se svou duchovní plachostí, a zde tedy dožil svůj život, dokončil své poslání a splyne s půdou, v níž odpočívají jeho předkové. A přece jak podivuhodný to byl úděl: myšlenkové a tvořivé bohatství jeho nadání už v jeho uměleckých počátcích napovídalo genialitu, která mu učinila bratrským přítelem Julia Zeyera a po jeho smrti jej bratrsky spjala s O. Březinou; už v mládí si vytvořil svůj svět, jenž překvapoval i přitahoval svou duchovností, svět, jehož kořeny byly v tajemném dědictví jihočeských generací, a pak už žil přes všechny nové směry a proudy jen v něm, buduje jej do monumentality kosmického chrámu. Co všechno obsahoval umělecký svět Františka Bílka! Byl sochařem, ale aby jej vyslovil v celé plnosti, byl i řezbářem, grafikem, kreslířem, keramikem, architektem. A nic, co Bílek vytvořil v kterémkoli tomto směru, nebylo náhodné a neodchylovalo se od jeho základního zaměření, posvěceného celou osobností. Vždy to byla píseň a modlitba, vždy bohoslužba umělce, který se cítil dělníkem i prorokem a s úžasem se v pracovní vášni skláněl před nesmírností svého poslání hovořit svými nástroji o svém poznání a vidění. Dnes ani nedovedeme plně obsáhnout a změřit genialitu Bílkovu, v níž se odkaz naší národní minulosti prolíná s vidinami všelidskými a v níž myšlenka se měnila v tvar, hmota pozbývala své tíže a nabývala duchovnosti; jaký kouzelník to dřevem, kamenem, bronzem, hlinou, barvou a kresbou vyzpíval nejjemnější a nejosudovější záchvěvy srdcí a duší! Svými kořeny tkvěl František Bílek hluboko v rodné zemi, až kdesi tam, kde z ní vyvěrá sám zdroj jejího osudu a poznamenává sny i práci generací i jednotlivců; ale to, co Bílek svou tvořivostí z ní vybudoval, bude hovořit k celému světu. Či pozbude někdy pravdivosti bolest jako průvodkyně a inspirátorka života, láska rodinná, obdiv k ženě, kult lásky mateřské, požehnání snu, touhy a víry, úcta k obětování, pokora lidských srdcí, sen o nejvyšším životě, jak jej v čin proměnil ukřižovaný Kristus, to vše, co dílo Bílkovo napojilo krví a v něm žije jako nejosobnější vyznání tvůrce, který jako strom bleskem zasažený nepřestává hořet? Velký člověk jde za velikostí; František Bílek za velikostí šel i za cenu nepochopení, protože velikost byla v něm a nemohl jinak. Nad

jeho rakví si trpce uvědomujeme, že tento geniální tvůrce mezi námi často žil jako cizinec; využili jsme jeho genia tak, jak jsme mohli a měli pro slávu našeho umění a budoucnost našeho národa?

S touto mučivou otázkou, ale také s vroucí vděčností, se loučím s Františkem Bílkem, českým sochařem, než spočine u svých předků v rodném Chýnově, z něhož učinil jedno z nejpamátnejších míst naší vlasti. Za všechnu českou kulturu, a zvláště za Českou akademii věd a umění, jejíž pýchou zůstane, že František Bílek byl jejím řádným členem, František Bílek, o němž platí Březinův verš: „Ze vzácných světél, mramorů, tajemných kovů k Věčného slávě my stavěli chrámy.“

Projev Karla Cihláře, starosty města Chýnova

Drahý Mistře Bílku, vzácný rodáku a čestný občane města Chýnova!

Připadá mi dnes velmi smutná povinnost, abych se s Vámi, jako starosta města, v němž jste se zrodil a jehož jste byl chloubou, jménem všeho občanstva rozloučil. Můj úkol jest tím bolestnější, ježto loučení přichází v dobu, kdy jsme jej nečekali. Jak krátce trvala naše radost, kterou jste nám všem způsobil ještě před kratičkou dobou, kdy Vaše jméno znělo celou drahou naší vlastí v řadě těch, jejichž dílo uznáno bylo nejpopovanějšími místy za nejlepší z nejlepších. Vaší zásluhou bylo, že malé jihočeské městečko Chýnov, nikoli není místem zapomenutým, nýbrž místem, o němž vzdělaný svět ví, bude vědět a nikdy a nikdy toho nebude moci zapomenouti, že v něm se narodil, žil a svá nesmrtelná díla tvořil velký umělec náš, pravím náš vzácný Mistr Bílek. Chtěli jsme Vám svou radost z Vašich úspěchů vyjádřiti právě uplynulou neděli ústně, chtěli jsme Vám říci, že jsme Vám neskonale vděčni za to, co svým dílem pro město naše jste učinil, chtěli jsme Vám za to vše vřele poděkovati. Nemohl jste nás přijmouti, byl jste již churav, avšak nikdo z nás netušil, že v tak krátké době budu musiti tak učiniti jménem všech občanů zde, na tomto místě usmíření a věčného klidu, kdy Vaše snivé a hloubající oči jsou navždy zavřeny a Vaše drahé ruce, jež tvořily díla nesmrtelná, nehybně spočívají na ztichlém srdci, v němž bylo tolik lásky k místu, jež Vás zrodilo a jež Vaše drahé tělo v krátku pojme ve svou náruč.

Drahý Mistře Bílku! Když 7. října 1935 městské zastupitelstvo ve své schůzi se jednomyslně usneslo jmenovati Vás svým čestným občanem, učinili tak z vůle a na přání všeho našeho občanstva, které již tehdy si bylo plně vědomo Vašich zásluh, a které chtělo alespoň tímto způsobem projevit Vám

svou vděčnost. Blížila se Vaše sedmdesátka a městská rada spolu se všemi kulturními spolky činila již pilné přípravy k důstojné její oslavě. Chtěli jsme, pokud síly naše stačí, s opravdovou upřímností pochlubit se svým drahým rodákem a ukázati všem, kteří by k nám zavítali, jak jsme si Vás vážili a jak jsme Vás měli rádi. Odcházíte nám předčasně. Ve Vašem jubilejním roce budeme již vzpomínati výročí Vašeho odchodu. Nebudete již mezi námi osobně, ale Váš duch bude s námi. Vaše díla, rozsetá tu u nás i kdekoli jinde, budou za Vás mluvit nesmrtelnou řečí a po věky budou hlásati světu, že u nás v Chýnově žil a tvořil a v chýnovské půdě pod rozpiatými pažemi „Modlitby nad hroby“ klidně odpočívá náš vzácný občan, nám všem drahý Mistr Bílek.

Čest budiž Vaší památce! Budťte s Bohem!

Projev Františka Rabišky, táborského vikáře církve českomoravské

Žil mezi námi člověk boží, jemuž modlitba byla průvodkyní života, jehož práce, posvěcená modlitbou, přinášela a bude vždy přinášet požehnání.

Ačkoliv poodešel od nás v náplň věčnosti, žije a bude žít, protože mezi námi zůstal jeho odkaz, který nic na světě nemůže zničit. Nejkrásnější památník jeho nitra, jeho zbožného srdce a požehnaného tvůrčího ducha – jeho monumentální „Modlitba nad hroby“ – bude na věčné časy hlásat hlubokou pokoru a velikost tohoto požehnaného a vyvoleného mezi námi.

A v jejím stínu Vám dnes, slovutný Mistře, steleme poslední lůžko. Jako kdysi Vaše předobrá maminka Vás vřelou modlitbou vítala na svět a modlitbou Vás vždy provázela ve Vašem životě – jako Vám šeptala její ústa v modlitbě poslední pozdrav – tak i my, kteří jsme s Vámi byli spjati bratrstvím Ježíšovým, modlitbou se s Vámi loučíme.

Br. patriarcha, který pro vážné ochuravění nemohl Vám přijít vzdát poslední poctu a pomodlit se u tělesné schránky Vašeho velikého ducha, uložil mi, abych jeho jménem se s Vámi rozloučil za celou naši církev, jejíž Jste byl ozdobou nejkrásnější, a poděkoval Vám za vše.

Činím tak s pokorou a vděčností – a ruku Vaši, uměním posvěcenou – v duchu tisknu za nás za všechny, kterým Jste vždycky svítil a cestu ke světlu ukazoval, a ujišťuji Vás poctivě a upřímně, že tak, jako Vy Jste činil vždy, po celý svůj život, i my, když Jste odešel od nás do věčného domova k svému Otci od nás, budeme ve svých vzpomínkách modlitbami hlídat Váš věčný sen na chýnovském hřbitově.

Projev Miloslava Čecha, chýnovského faráře církve českomoravské

Ó teskný hřbitove,
kde duše Velkých sní,
a v hroby staletí sbor skvoucích stínů vchází,
žár ohňů mystických
jak zážeh polární
ti k branám reflex hází.

Neznám slov, kterými bych lépe vyjádřil myšlenky nás všech, stojících kol rakve velkého mrtvého. Nepatrný náš hřbitůvek, jemuž dominuje Mistrova „Modlitba nad hroby“, bude chovat tělesné pozůstatky jednoho z největších duchů našeho národa.

Ó teskný hřbitove, kde duše Velkého sní – řekl by nyní přítel zesnulého, básník Otokar Březina. Duše věrného, tichého a pokorného služebníka Božího, bratra našeho Františka Bílka.

Jak dobře jsme znali tu bílou hlavu, pohříženou do modlitby při našich bohoslužbách! Světlo šlo z jeho očí a jas šel z jeho bijícího srdce, a to všechno proto, že v něm byl slib člověka Božího a do široka otevřená dálka věčného života.

Ted' se ta dálka přiblížila. Srdce přestalo bít, mírné zraky se zavřely a nám zemřel bratr, ano víc než bratr. Odešel od nás ten, na něhož se vztahovala slova Březinova: Stavitel chrámu. Stavitel chrámu v nás, v našem srdci.

My, nepatrní jedinci nesčíslného zástupu bratří, jdeme mlčky ponurou majestátností věcí tohoto světa.

Mezi námi kráčel On, stavitel chrámu, který jediný z nás viděl hrůzu a nádheru věcí kolem nás. Mnozí nechápali, jiní pochybovali, někteří zlehčovali. Pýcha všech byla však pečetí nevěry a malosti. Jeho samota byla zázračným světem víry a nevyslovitelné krásy.

Jako pražský gymnasista znal jsem Mistra jako častého návštěvníka našich bohoslužeb na Malé straně. Dnes, nad jeho rakví, chápu význam toho, co nám, bohoslovcům v dejvické koleji, chtěl říci, když mluvil o výkupné moci bolesti a práci tvůrčího ducha.

Hleděli jsme vždycky na něho jako na bytost z jiného, krásnějšího světa, který jest prolnut vnitřní radostí a jassem, vše objímajícím. Už tehdy jsme si připadali jako slepci z jeho sousoší, kteří tápou ve tmách tohoto světa. A On se nám zdál jitřenkou, ohlašující nový den a vyšší život.

Pak, po letech, jsem přišel do rodného města Mistrova. Charakteristická budova ukrytá v zahradě na předměstí byla jednou z prvních, které jsem v novém působišti navštívil. Ne jako představitel náboženské obce, ale jako

pokorný žák, který se zase setkal se svým učitelem na křižovatce života.

Kdykoliv jsem později směl prodlévati v Mistrově pracovně, připadalo mi, že jsem znaveným poutníkem, vkročivším do chrámu, z jehož mystického šera promlouval tichý a vlídný hlas Mistra-Tvůrce. Na tyto chvíle nezapomenu nikdy, zrovna tak jako na ta tichá nedělní dopoledne v světničce za pracovnou.

Třicátého září spatřil jsem Mistra naposled. Kráčel, provázen svou vzácnou chotí, za krásného slunného odpoledne, polní pěšinou pod dobronickými Vrchy. Zdaleka jsem poznal jeho bílou hlavu a pláštěnku, vlající v podzimním větru.

Nechtěl jsem rušit, nechtěl jsem zdržovat, a jen z povzdálí jsem se díval na krásnou lidskou dvojici, mizící v zákrutu cesty.

Mistře drahý, dobrý můj učiteli, tehdy by mě nenapadlo, že v tom letošním podzimu nastane i jeseň Vašeho života. Slova Vašeho nedokončeného obrazu: Byl jsem, nejsem, běda mi! Jako by byla tajemnou visí Vašeho rozloučení s námi. Ta sladká tvář Ježíšova ve Vaší pracovně, před kterou Zeyer tolik plakal, spočinula na Vás se slovy: Pojdte ke mně všichni, kdož těžce pracujete, a já vám dám odpočinutí...

Bratři a sestry, Tvůrce odešel, jeho sestra bolest však zůstala s těmi, kdo mu byli nejbližší. Kéž vědomí, že je mezi námi mnoho těch, kteří nepoznali takové lásky a takové víry, jakou měl zesnulý, zmírní jejich žal.

Bratři a sestry, dlel mezi námi vyvolený Boží. Co zbývá nám, než poděkovat Bohu za milost, kterou nám v něm dal.

Zvedněme oči od země k nebi, vstupme s pokorou do chrámu našeho srdce a z kazatelny vlastních duší uslyšíme tichá Mistrova slova:

Stan černý smrti, jež rozpíná duše,
na cestě své, aby odpočinula,
jsem svinul dle rozkazu tvého
a obrácen k východu světla
řekl jsem myšlenkám,
klečícím na růžových kobercích jitra:

Modlete se!

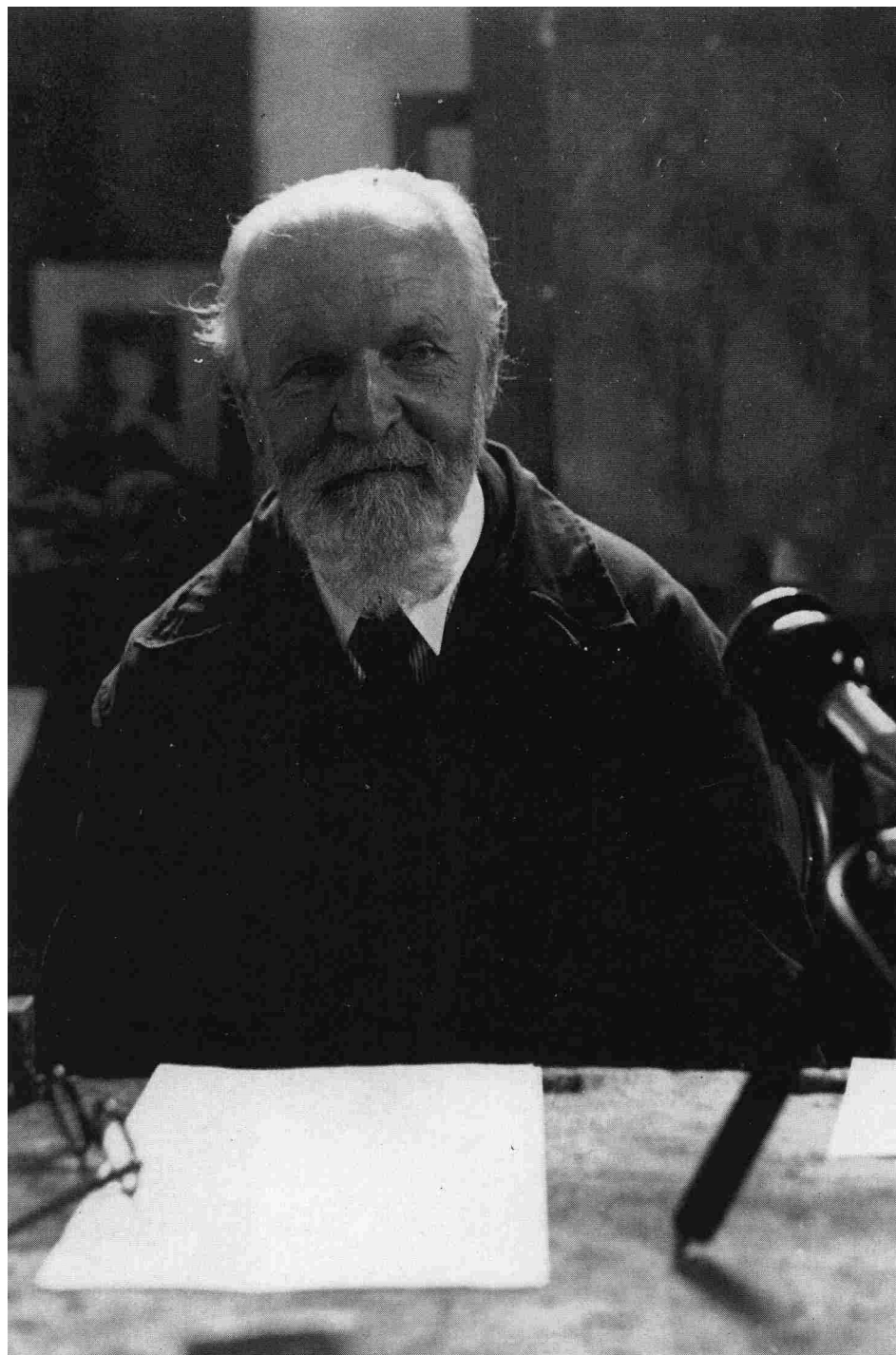
Až večer se nakloní k zemi
a zakřiknuté vůně se vrátí,
i já půjdu, pracovník osamělý
k příbytkům kouře stoupajícího.

Má hrdost, zamklá za dne, se k mojí písni vrátí
a těm, kteří poslechnou, zpívati budu...

Bratři a sestry, hlas Kristův, kterým je prostoupen i hlas tohoto zesnulého, říká: Já živ jsem, i vy živi budete. Odejdemo proto odtud do svých domovů

v tichu, neboť jsme se dnes setkali se svým Pánem. Vrátil nám tohoto zvěčnělého bratra našeho, učinil ho živým. Nebesa jsou otevřena, Pán bdí:
On živé i mrtvé vodí a doprovodí.

František Bílek při natáčení Českým rozhlasem dva měsíce před smrtí.

Marie Hemzáčková: In memoriam Mistra F. Bílka

Tvou ruku nastokrát požehnal Bůh
a do Tvé duše mnoho lásky vdech.
Čím voní, žije, usmiřuje luh
a po čem člověk marně touží v snech –
to ruka Tvá ve světle světél tvoří...
Tvá dílna je pak vysluněný chrám,
v němž nebes modř a požehnání Boží
a Ty – Ty skromný, prostý – sám
se hroužíš v umění a modlitbu své práce...
Zpívání jiter domu na zahrádce –
pohádky javorů a popelavých bříz –
kus básně z toků rozprouđených míz –
úsměvný dech ze zrání zlatých pšeníc –
zjásané volání z větvovin vzlétlých pěnic –
hovory zvonice – večerní zatesklé vlání –
to celá příroda se oknem v dílnu sklání...

Ticho je v chrámu... Dílo dokonáno...
V kronice lidstva zlatem bude psáno...
Pracoval, tvořil, jak velel Bůh.
Čistě a velkoryse šel žitím jeho duch.
Umění, Kráse, Myšlence dal poslední svůj dech.
Byl velký umělec. Byl vzácný Čech...

(Marie Hemzáčková byla učitelka, která v době Bílkova úmrtí působila v Chýnově. Pozn. red.)

Fotoreportáž z pohřbu Františka Bílka

Rakev s Bílkovými ostatky před rozloučením v pracovně.

Nejblíží pozůstalí vycházejí z „chaloupky“. Vdova Berta Bílková se synem Františkem Jaromírem a dcerou Bertou (vpravo).

Chýnovští hasiči vynášejí rakev z „chaloupky“.

Pohřební vůz před rodným domem.

Na hrázi Podhradského rybníka – dnes Bílkova ulice. V čele průvodu jdou faráři církve českomoravské, zleva Čech, Rabiška a Lohniský.

Na hrázi Podhradského rybníka – dnes Bílkova ulice.

Nosiči věnců. Muž v popředí, který nenese věnec, je zřejmě Rudolf Kulveit, majitel pohřebního ústavu.

Vůz s rakví doprovázeli hasiči. První tři jsou tesař Josef Macháček, sedlář Antonín Semrád a cestář Václav Novotný.

Kondukt prochází kolem náměstí.

Špalír žáků v parku před školou. Vpravo stojí pravděpodobně učitel Václav Zdražil.

Cestou na hřbitov.

Členové městské rady vcházejí s rakví branou na hřbitov, u které stojí hasič František Tychtl.

Připravený hrob pod vlastní sochou.

Smuteční hosté nad rakví. Prof. Hýsek (na fotce zády) čte projev. Nad ním (čelem) Bílkův syn František Jaromír, vpravo od něj Mistrova manželka Berta Bílková st. a dcera Berta. Dále vpravo od nich ve vnitřním kruhu stojí rodina Nečasova (bratři Berty Bílkové s rodinami).

Hřbitov byl plný smutečních hostů.

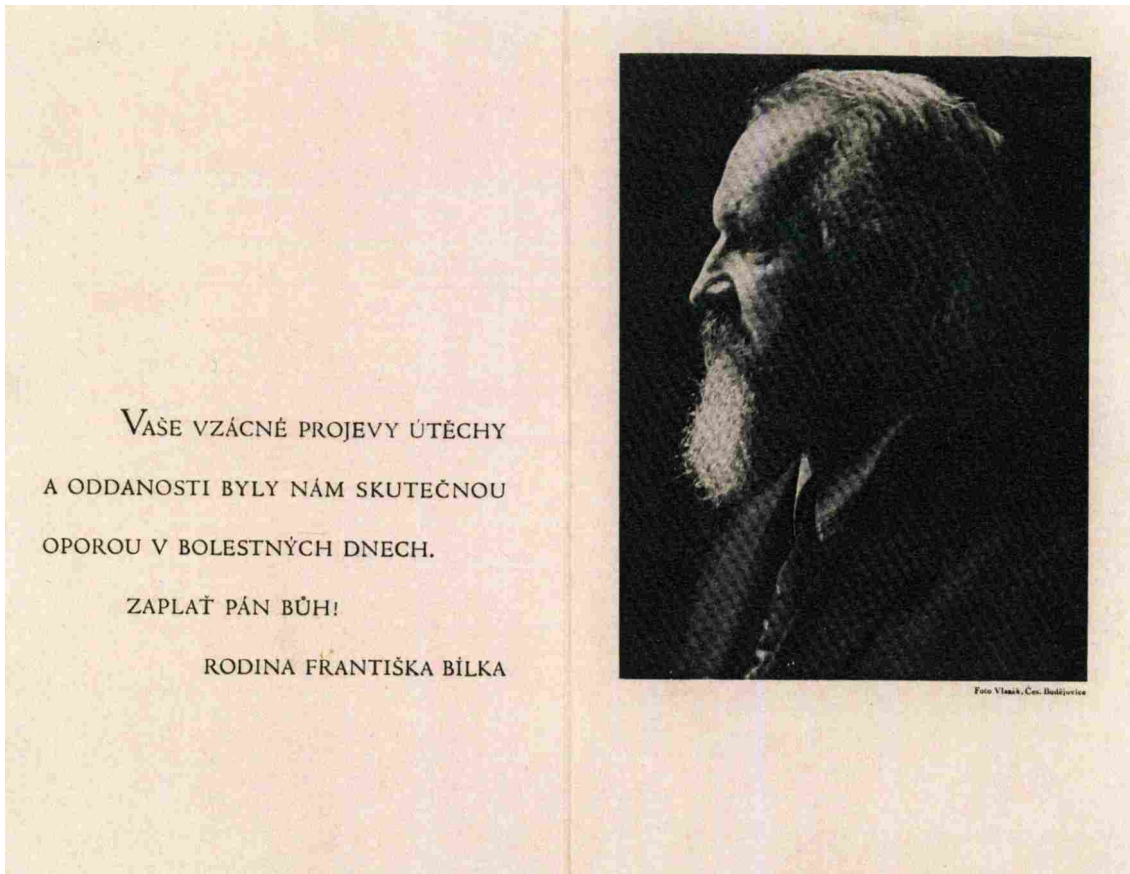
Zarmoucená rodina – druhá zleva Růžena Bílková, manželka Bílkova syna Františka Jaromíra, vpravo od ní její děti Alena, Zdeněk a zcela vpravo František.

Projev starosty města Karla Cihláře, po jeho levé ruce prof. M. Hýsek a dále F. Rabiška.

Univerzitní profesor M. Hýsek při projevu, duchovní s řetězem F. Rabiška zastupující patriarchu, zcela vpravo chýnovský farář M. Čech.

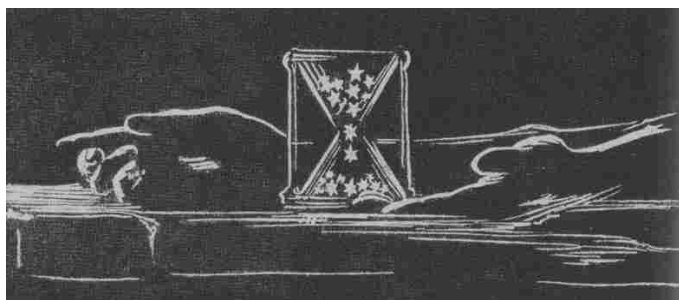
Poděkování za kondolence.

Fotografie pocházejí ze sbírek Husitského muzea v Táboře, podsbírka Pozůstalost Františka Bílka. Děkujeme za spolupráci Mgr. Lence Zajícové, odborné pracovníci Husitského muzea v Táboře.

Hrob upravený po pohřbu.

NEPRODEJNÉ

Pro své členy a příznivce vydává
Společnost Františka Bílka v Praze
www.spol-fb.cz

Kontakt: Alena M. Kubíčková, Křivenická 413/16, 18100 Praha 8

ISSN: 2464-5516

Vydáno v nákladu 100 ks

Redakční rada: František Kožíšek, Michal Kellner, Yveta Kožíšková

Jazyková korektura: Yveta Kožíšková

Administrace: Michal Kellner, Jenštejnova 2253, 253 01 Hostivice

Příspěvky do Zpráv pošlete na: spolecnost.frantiska.bilka@gmail.com